

Szalay László Pál

Az emberek halnak, az Isten él

Kerekes Tamás halálára, 1957 – 2020

Mire jó az internet, ha másra nem, hogy tudjuk ki született és ki hótt meg. Fajsúlyos kérdések ezek jövet-menet ügyben. Eleinte azt verik a fe-jünkbe, hogy mikor és hol sikerült a világra bucskáznunk, majd ha elég magasra avandzsáltunk, akkor már mások feje fájhat kilépőnk pontos idejének megjegyzését illetően. Most éles a verseny a nemzetmegtartás valamint a covid tekintetében, és állítólag jól állunk. Nekem mégsem dagad annyira a keblem, nem feszül rajtam a nemzetiszín ing, mert mi-közben győzzük, s győzünk bizonyos életek ügyében, én mégis egyre szegényebb vagyok. Verebély Iván, Szőcs Géza, Benkő László… csak néhányan a sorban, akiknek így vagy úgy, de idén kellett távozniuk. Elballagó alakjuk még visszfényt vet az alagút falára, s több mint esélye-sek, hogy könyveket, lexikonok szócikkeit, méltatásokat, megemlékezé-seket a földi idejükön túl is begyűjtsenek. Élethalmozásuk közepette, miközben adtak, adtak és újra csak adtak, nem fogytak ki, még maradt utánuk helyzetkomikum, rímfacsarás, elszabadult monotónia. De mi van azzal, aki a semmibe pottyan, aki üres, rideg teret tapogat takarón innen és túl? Mi van azzal, aki minden földi szitán kihullva, az utolsó résen önmagát préselve át bukfencezik le/fel (?) a túlnani tornácok egyikén? Ő neki ki vesz szemfedelet, elhamvadó életvégét ki gyűjti marokba, álmát ki díszíti virággal?

Czétényi Sándor (1957–2012) egykori igazgatóm halandóságáról a Kocsmai miniatűrök sorozat 67. részéből, Kerekes Tamás (1957–2020) tanár úr exitjéről pedig a közösségi média egyik platformjának idővonaláról szereztem tudomást. Mindkettő váratlan és fájdalmas volt. Kapkodtam a levegő meg a józanész után, hogy mi történik itt. Mint aki nagybejelentést, vagy zárómonológot várt volna. Amennyire kontrasztosan, megkomponálva érkeztek meg kamaszkorom játszóterére, legalább ilyen vehemenciával igényeltem a kilépésük transzparenciáját. Ott voltak még Joe, Homérosz, Szávai Pista, Sutyi, Sléder Éva, Olga néni, Netti, Era és tűréshatár szerint mások is, akik valahogy eligazítottak az élet és a

tanulmányok sűrűjében. Sanyi hivatalos vagy pongyola megjelenése kék farmerdzseki, ing és szintúgy tehénpásztor nadrág. Mindig keresztbe ejtett lábakkal ült a hétkezdő otthonórán. Az orrnyergen ülő apró ezüstös szemüvegét igazgatta. Keskeny, csontos arcát borító szakállát kezével hosszan, elnyújtva simogatta. S mielőtt a kényes tárgya tért volna, vállával körkörös mozdulatot téve jelezett, hogy ez az ügy az ő meghajlott hátán is egy újabb púp. Igazgatóhoz méltón, a magasból letekintve, példázatok útján nevelte a rábízott bozontoshajú, pattanásos, takonypóc, beszűkült csürhét. A sok fejfájást okozó diákságot olyan jámbor szeretettel tudta terelgetni, mint a csapodársággal megbékélt, de ennek ellenére is lelkes puli.

Tamás nem a kezdőcsapat játékosa volt. Nem az alapítás évétől formálta az iskola képét. Úgy érkezett közénk menet közben, az utolsó évünkre. Egy reggel a pingpongasztal fedezékében láttam meg. Ott állt, rogyasztott térdel, előrehajolt törzzsel, várva a labda érkezését. Akkortájt űztük a kaucsukot rendesen, nem hagyva neki pihenést. Mozdulatai, célratörő kombinációi, avatott játékosra utaltak. A szimpátia alapja adott volt. Így kezdődött, de hamar túlnyúlt az irodalomórán és az apró, pattogó labda hajszolásán. Vagyis a tanár-diák és sporttárs viszonyok keretet nyújtottak a „disz isz dö biginning off a bjútiful frencsip”-nek. Vagyis akkor így hittük.

Hogy ki is a másik mindig nehéz kérdés. Mi akkor gimnazistaként senkik voltunk, ez a valakiség-problematika nem nehezítette az egyébként is bonyolult lelkünket. A fiúk egy csapata Kerekes tanár úrat a kor legmagasabb méltóságjelzőjével látta el, amit jófejségnek hívtunk. Ittuk a szavait, amibe mindig vegyített valami általunk eddig nem kagylózott szlenget, úgymint haversrác, nem remeg a kéz, hazáig megyünk. Szívesen mesélt viccet, hogy oldja az órák túlontúli merevségét. Nekünk a tanárság, hogy hivatalosan rá vagyunk bízva, ajánlólevél volt. Kétség nem volt a szívünkben, hogy jószándék vezérli. Ettől függetlenül nem ismertük Tamást, magam sem láttam a színfalak mögé, pedig én még jártam is ott. Számunkra a nap fényes, izgalmas, várakozással teli része következett el, amikor tanár úr feltűnt. Nem is volt kérdés, hogy a jobb részt választottuk. Nekem, mint aki albérletben lakott, a teljes szabadság édes terhével, gyakran vezetett az utam a Széchényi lakótelepre, a zöld iskolával szemközti tízemeletesek közé. Láttam a kecóját, bemutatta beteg, gondoskodásra szoruló édesanyját, habfürdőt készített és ágyat vetett az előszobában. Világmegváltó terveket szőttünk félhomályos bárokban, hogy miként indítjuk be háromkerekű bicajokkal, tejjel és ropogós kiflivel reggeliztető vállalkozásunkat. A lelkesedést mi hoztuk,

az élen Lalával, a pénzt Tamás ígérvényezte. Máskor fényes éttermekbe hívott vacsorázni, taxival utaztatott, és a házikönyvtárából értékes könyveket kölcsönzött. Játékokat eszelt ki, hogy a sötétben a feléd dobott pingponglabdát tízből hányszor kapod el, vagy épp szerepjátékból a taxisnak úgy tettünk, mintha idegenek lennénk a városban és beszéltettük a helyi dolgokról.

Ahogy az ismeretlenből bukkant fel az életünkben, a negyedéves vizsgák után úgy foszlott semmivé híre, s hamva Tamásnak. Olyat ugyan már hallottunk, hogy a sikertelen vizsgák után egy-egy diák elment, dehogy egy tanár!? Utolsó látogatására a Városmajorban tisztán emlékszem. Komótos léptekkel jött le a félemeletről. Bokszoló orrához illett ez a kicsit kába, bizonytan haladás, mintha csak a bevitt ütéseket dolgozná fel. A lépcsőn elébe siettem, melegen üdvözöltem és tudni szerettem volna, hogy mi történt. Hosszú fekete szövetkabát volt rajta hosszú sállal, elegánsan, frissen vasalva, simára borotváltan érkezett a kivégzésére. Méltósággal tette, ahogy kell. Királyi módban: én kérek elnézést. Csak megerősíteni tudta, amit már suttogtak a folyosókon, hogy kifogást nyújtott be ellene néhány diák, és bizalmatlanságuknak a döntéshozók helyt adtak. Akkor nem fordult meg a fejemben, hogy bárkire is nehezteljek a tanári karban. Viszont most sokkalta erősebb ütemben öntözi az ereimben lévő vöröslő lé a kétkedés virágait. Az elfogadásról, a nagyvonalúságról, a személyre szabottságról, az újrakezdés esélyének megteremtéséről híres oskola csak egy irányban gyakorolta kiválósága ismérveit? Úgy látszik igen. Egy bizonyos korosztályon túl már nem volt pardon.

Eltemette már e történeteket az idő, s magát a cselekmény alanyát maga alá gyűrte a végső ellenség. Tamással holt mindaz, ami akkor, előtte, s utána a töltésen hemperegve tapadt rá, vagy fúródott mélyen a testébe. Mindeközben nehézzé is válik a gyász, mert nincs sehol a feloldozás, vagy az újrakezdés csodája. Ahogy ő maga fogalmazott a róla készült miniatűr portréfilm nyitányában: *„Az élet rövid, mint a nyári öltöny mellénye, rövid és céltalan."* (Rejtő Jenő) Persze ráfoghatjuk, hogy szerette a frappáns felütéseket és a találó lezárásokat. Nekem mégis az a mérhetetlen szomorúság és meg nem értettség gőzölög ki belőle, ami végig ott bujkált melankolikus, fekete szemgolyóiban. Egy önmaga számára is megfejtetlen rejtély távozott e világból. A tehetség örök kérdése ez, úgy ahogy a párkányon szétkenődött nyers tojás, fiókává nemesbedésének elveszett esélye, aminek a madarak begye lett sírhantjává.

Nekem Tamás az örök tanár úr marad, az ifjú titán, aki az élet meghódítandó bérceire tör. Akiben ott volt a gyermekség bohókássága, könnyedsége, játékossága, felelőtlensége. Mellette persze a gyermeki

félsz, aki kirúgása után minden reggel ugyanúgy elindult, csak épp nem az iskolába, hanem az uszodába és a könyvtárba, hogy édesanyjának ne kelljen bevallania állástalanságát vagy alkalmatlanságát. Gyermek volt, aki a maga hétmérföldes, üveghegyes, legkisebb fiús meséit gyártotta. A kitalált és valós világ, mint egy vegyigyümi, ott kavargott az ereiben. Mitologizáló szemlélete papíron, beszédben egyaránt kötötte. El nem szabadulhatott fiktív neveitől és toposzaitól. Igyekezett, még életében legendává érlelni alkotó zsenijét: *„Már eddig is túl sok ember halt bele, hogy nem olvasott elég Kerekes Tamást."* – vallotta szerényen magáról.

Nem beszélt akkoriban arról, hogy írói ambíciói lennének, de gondolom a könyvek szeretetének és a tanítás és munka alól felszabaduló időnek a hordalékai lehetetek a kiköhögött betűhalmok. Egyszer behívott a nagyszobába és felmutatott a plafonig érő polcokon sorakozó könyvekre és a dossziékban álló jegyzetekre. *„Nekem Laci a tanítás az életem. Ez mind ezt bizonyítja."* – mondta vehemensen. Pedig a történtek ellenére sem vontam kétségbe ezirányú képességeit. Az ő hatására, egy átbeszélgetett éjszaka után, hajnalban három esszét írtam meg az épp tanult XX. századi költőkről – persze gyermekded fokon – és adtam be a vizsgaidőszak végén. A tanár úr ajánló szavaival vehettem a kezembe a Patmoszt, és olvashattam az első hamvasi sorokat: *A Jóisten uzsonnája.* Valószínűleg a vallásos énemhez, hátteremhez próbált ezzel szólni. Ezt aztán számtalan saját kötet követte, majd diplomamunka, előadások, publikációk a témában. Nálam úgy vélem tanári küldetését betöltötte, mert ha már egy valakinél változást értünk el, akkor azzal a világon, legalábbis egy tenyérnyi szegletén módosítottunk.

Tamás hite, megtartó menedéke a fajsúlyos gondolat, az érdekfeszítő könyv volt. Szolnokról Kisecsetre történő költözésekor házikönyvtárának egy részét hely hiányában, nagylelkűen a falunak adományozta. Kisregényeiben, pikareszkjeiben, recenzióiban, szociográfiáiban, amit olvasmányai és élettapasztalata alapján fontosnak ítélt, külön aláhúzta, újra írta. Hányattatott, tragikus, végzetes életútja sem tette hűtlenné a szavak, a befogadás és közlés iránt. Ha másként már nem ment, a papíron, a kreált csapongó karcolataiban legalább fölé emelkedhetett annak az élethosszig kísértő démonnak, ami szünet nélkül húzta-vonta porhüvelyét a másik, tudattalan, léttelen part felé. Az sors keserű iróniája, hogy a filozofikus alapállást, ami minden írásának védjegyéül szolgát, végül magára ölthette, mert minden földi tehertől, hívságtól, sallangtól mentesült a hajléktalanszállón az élete. Olyan alapállást vagy foltozatlan lyukat találhatott itt a végső kérdések megválaszolására, amit az egyetemi bársonyszékek kényelméből elképzelni sem lehet. Fájdalmasan meg-

rázó volt ezek után hirdetése, négy diplomával, filozófia doktorival kutyasétáltatást vállalok. A legendagyártás ebben a blöffben szintúgy tetten érhető. Egy görbe tükör, ami a megmentésért, a megmentőért kiállt. Tudniillik megmentésre szoruló emberek vagyunk mindannyian fent és lent. Bár a látszatot, az elvarázsolt kastély tükreit többé-kevésbé igyekszünk kompenzálni. Mégis az önsajnálat mellett elszorul a szív, amikor érezzük a befejezetlenséget, az élettel való betöltekezés, a jobblétre szenderülés tartalmi, minőségi hiányát. Mert, ahogy nem hozott ide, úgy nem is vitt magával semmi, pedig igazán jó lett volna, ha Dante vagy Augustinus épp akkor a keze ügyébe akad egy életrecenzió apropóján. Isten nyugtasson barátom.